

БАКТРИЯ
Маркази Фарҳангии

тиреза
Бюллетен

Он ҷое, ки одамон
ва эҷодиёт во меҳӯранд

Апрел | 2010

Нашри 2

В этом выпуске:

Дуҷум Ҷаз Фестивали
Душанбе
| 2

«Модальнокӣ»
| 3-4

Синописис кори
намоишгоҳи
«Модальнокӣ»
| 5-6

«Комиссар»-и бе
яроқи Александр Ас-
коддо
| 7

Дуюм Чаз Фестивали Душанбе

Дуюм Чаз Фестивали Душанбе аз рӯи вазифаҳои бадеии худ, давоми якум чаз фестивали душанбегиро ташкил медиҳад, ки соли гузашта гузаронида шуда буд. Ба ташкилкунандагони фестивал Раёсати Швейтсария доир ба Ҳамкорӣ ва Рушд, Макарзи Фарҳангии «Бактрия» ва Консерваторияи миллии ба номи Т.Сатторов аз аввали омода намудани фестивали якум, саволҳои баристода буданд, ки ба онҳо ҷавоб додан лозим буд: чаз ба мо чӣ лозим ва умуман чӣ тавр ин анъана бо анъанаҳои миллии мусиқии Тоҷикистон алоқамандӣ дошта метавонад, махсусиятҳои фарҳангӣ ва пазиروي дар чист, ва чиро ташкилотчиён мехоҳанд, кадом мақсадҳоро пеш гирифтаанд?

Чаз – нави эҷодиёт ва санъати мусиқӣ мебошад, ки дар он ҷузъҳои эҷодшавӣ ва иҷроиши композитсияи мусиқӣ якбора дар айни замон «ҳозир ва дар ҳамин лаҳза», дар асоси қонунҳои мавҷуд буда, анъанаҳо, принципҳои ташаккулёбӣ, бо истифодаи асбобҳои муосир, усулҳо, таносуби оҳангҳо ва вазнҳои ғайриоддӣ, эҷод карда мешавад.

Ин махсусиятҳои асосии санъати чаз бо як маънии муайян дар мусиқии анъанавии тоҷикӣ зоҳир мешаванд, ки дар асл даҳони мебошад. Дар ин ҷо матнҳои махсуси муайян карда шудаи мусиқӣ нест, балки танҳо модусҳо, қоидаҳои муайяне ҳафт, ки дар асоси он, мисол мусиқии классики тоҷикон «Шашмақом» вучуд дорад.

Ҳангоми таъсисёфтани мафҳуми бадеии фестивал, чунин хусусиятҳои мусиқии тоҷикӣ ба инобат гирифта шуда буданд ва онҳо таҳқуриши нигоҳи мусбии имкониятҳои инкишоф додани санъати чаз дар Тоҷикистон шуданд. Чунин фаҳмиш бо таҷрибаи инкишофёбии чаз дар давлатҳои осӣёӣ, ки бо онҳо Тоҷикистон анъанаҳои наздики мусиқӣ дорад, тақвият гирифта буд. Дар ҳамаи давлатҳои минтақаи осӣёӣ марказӣ (Қазоқистон, Қирғизистон, Туркманистон, Ўзбекистон) санъати чаз хеле хуб ташаккул меёбад. Махсус қайд кардан зарур аст, ки омилҳои асосии ташаккулёбӣ ва рушди санъати чаз дар Тоҷикистон, ин гирифтани таҷрибаҳои рушдбанди он аз Озарбойҷон мебошад, ки дар он ҷо чаз ба сатҳи ҷаҳонӣ баромада, сабки махсус, шинохташаванда ва мустақилро пайдо намудааст – яъне ҷазии Озарбойҷонӣ. Тоҷикистон бо фарҳанги мусиқии Озарбойҷон ҷиҳатҳои умумии бисёр дорад, мо як нави санъати мусиқии анъанавию касби дорем, ки номаш – мақом/мутаи, мебошад. Дар Озарбойҷон композитсияҳои ҷазиро дар асоси мутаи месозанд, ки ин боиси тавачҷӯи калон мебошад. Бо чунин маъний гуфтан мумкин аст, ки чаз ва манбаҳои бойи санъати он, ба анъанаҳои миллии мусиқавии давлатҳои Шарқ барои табодули нави ва рушдёбӣ, имкониятҳо медиҳад.

Чаз ин шакли махсуси музоҳироти эҳсосову тасаввуроти мебошад ва дар он таассуротҳои ҷуқур ва самимӣ метавонанд бо осонӣ асар кунанд, хеле озод, ба таври дигар, бо тамасхур ба худ ва гирду атроф. Дар ин мусиқӣ нигоҳи мо ба изҳори фарҳанг ва анъанаҳо, ғояҳо ва эҳсосоти наздик равона карда мешавад, аммо дар шаклҳои нави ифодакунӣ, ки дар он дар як маврид ҳам «не» ҳасту ҳам «ҳа», имконияти аз ҷавоби дақиқ, аз пуррагӣ дур

шудан, вучуд дорад, ки аз исботкунӣ ва хоҳиши фикру эҳсосоти худро давом диҳӣ пайдо мешавад. Ва шояд хусусияти асосии санъати чаз маҳз дар ин мебошад – озодии нафас ва муомила. Шояд маҳз барои ҳамин имрӯз дар ҷаҳони муосир чаз яке аз шаклҳои муттаҳидкунии одамон, анъанаҳои мусиқӣ, гардидааст, ки бо он ҳар кас метавонад озодона эҷодиётнокии худро зоҳир намуда, ҳангоми ин аслият, хусусиятҳои миллии худро нигоҳ дорад, бо ғояҳо, шаклҳо, иҷроиши ғайриоддӣ мусиқии нави дунёи ботинии дигаронро худро ғайӣ гардонад.

Дуюм Чаз Фестивали Душанбе, ҳадафҳои фестивали якумро давом дода, назди худ мақсади тезонидани ҷараёни ташаккулёбӣ ва рушди эҷодиёти мусиқии ҷазро дар Тоҷикистон гузоштааст. Мақсад мондааст, ки иқдомҳоро дар инкишофи намуди этно-чаз, пайдо намудани иҷроишҳои ғайриоддӣ он, равияҳо ва шаклҳои композитсияҳои этно-чазӣ, пайдо намудани навозандаҳои боистеъдод, ки мехоҳанд ва ҳавасдоранд, ки худро дар ин намуди нави эҷодиёт барои Тоҷикистон бисанҷанд, дастгирӣ намоанд.

Имсол вазифаи муҳимтарини бадеии фестивал барои навозандагони тоҷик, ҷустуҷӯи шаклҳои миллии чаз дар асоси истифода намудани анъанаҳои мақом ва фалак, мебошад. Кумитаи тадорукотии фестивал ба иштирокчиён – яъне навозандагон аз Озарбойҷон, Қазоқистон, Қирғизистон, Ўзбекистон, Туркманистон ва Тоҷикистон пешниҳод намудааст, ки дар барномаи консертҳои худ ду композитсияро дар асоси мусиқии мақом ва фалаки тоҷикӣ эҷод намоанд.

Қадами нави дар амалигардонии вазифаи бадеии фестивал, ин бунёд намудани лабораторияи эҷодӣ мебошад, ки дар он ҳамчун ба мутахассисони машҳури санъати чаз, ки ба фестивал ба кишвари мо меоянд, навозандагони тоҷик имконият пайдо мекунанд, бо нозуқиҳои мусиқии миллии шинос шаванд. Дар ин ҷо вариантҳо ва имкониятҳои гуногун вучуд доранд, алаҳусус, композитсияҳои ҷазӣ дар асоси истифода намудани таркибҳои оҳангӣ, пардавӣ ва вазнӣ мебошад. Инчунин барои истифода кардани композитсияҳои асари мусиқии муайян бо вариантҳои гуногуни он, оҳангҳои импровизатсия карда шуда, вазнӣ, услубҳои пардавӣ, имкониятҳо вучуд ҳафт.

Фикр мекунем, ки ташаккулёбии сабқҳои нави ҷазро дар Тоҷикистон маҳдуд кардан мумкин нест, бо маъноҳои ва истилоҳҳои, ки дар дигар давраи таърихӣ, дар дигар муҳити фарҳангӣ ва этникӣ пайдо шудаанд ва инчунин оиди истифода намудани истилоҳҳои этно, фолк, фюжен, дармонда истодан лозим нест. Шояд асосаш дар ин нест. Шояд асосаш дар давом додани анъанаҳои мусиқии беҳтарини мо дар намуди нави ифодасозии фикру эҳсосот – ба таври ҳозир ва дар ҳамин лаҳза, мебошад.

Ўлмасов Ф.

Роҳбари бадеии 2-юм Чаз Фестивали Душанбе.

Номзоди илмҳои санъатшиносӣ, ноиби ректор доир ба корҳои илмӣ ва рабобити байналхалқӣ дар Консерваторияи миллии Тоҷикистон ба номи Т. Сатторов.

Он ҷое, ки одамон ва эҷодиёт вомехӯранд

www.bactria.net

Editorial team: Anna Basanova (head-editor), Faruh Kuziev
Translation: Сухроб Мирзоалиев, Толиб Бахроми.
Page-proof & Design: Anton Ruhlov
Photos: Jamshed Kholikov, Anton Ruhlov
Photo on cover pager: art-work of Sulaiman and Ozar Sharifi "Lost Mystery"

Партнери: ACTED, Посольство Франции, Посольство США, Посольство Великобритании
Швейцарское Управление по Развитию и Сотрудничеству, Европейская Комиссия в Таджикистане.

«Модальнокӣ»

Мафҳум

Гендер чӣ тавре ки маълум аст, ҷинси иҷтимоӣ мебошад. Шартҳои гендерӣ - ин ҳидоятҳое, ки доир ба чи гуна рафтор намудани мард ва зан дар ҳолатҳои фарҳангии гуногун, бо ҷамъияти анъанавӣ қабул шудаанд (мисол, вазифаи зан - нигоҳдорандаи тартиби хонадон, вазифаи мард - таъмин намудани хонадон). Ин ҳидоятҳо якумаш бо «анъанаҳо» пазируфта мешаванд, яъне бо он ки онҳо мӯддати дароз аз тарафи ҷамъият қабул шудаанд, ва думаш, «мувофиқат бо табиат» гӯё ин вазифаҳо бо «табиат» муайян карда шудаанд, ки ин дар ҳақиқат ин тавр нест. «Дискурси қудратӣ», чӣ тавре ки Барт меуфт, ҳамавақт бо «табиат» рӯйпӯш мешавад.

Ғояи намоишгоҳро «Модальнокӣ» номгузорӣ намудан, аз таҷдиди назар оиди мафҳуми лингвистӣ пайдо шуд. «Модальнокӣ» - ин «тавонистан», «воҷиб будан» мебошад ва ба рассомон пешниҳод шуда буд, ки дар мавзӯи чиро зан дар ҷомеа «бояд» кунад ва чиро карда «метавонад», дар мавриди мард ҳам ҳамин тавр, андеша намоянд. Ва ҳамаи ин «заруриятҳо» бояд инъикос карда шаванд. Мафҳуми «модальнокӣ», ки дар ҳама забонҳо маънои «заруриятро» дорад, бо рассомон дар қорхояшон, ки дар жанрҳои гуногуни санъати муосир мебошанд, бо як мақсад муттаҳид гардонда шуд, ки диққатҳоро ба зоҳиротҳои гуногуни он ба тарзи нав фаҳмидашуда ҷалб намуда ба оммаи васеъ пешкаш намоянд. Бо воситаи санъат дида баромадан, ки оё феълҳои модалӣ байни «моҳиятҳои М ва З» дуруст тақсим шуда бошанд.

Дар лоиҳаи намоишӣ рассомони тоҷик иштирок намуданд ва асарҳояшонро дар жанрҳои гуногуни санъати муосир эҷод намуданд, фото-арт, видео-арт, инсталлятсия, асарҳое, ки дар услуби ҳазломез таҳия карда шудаанд.

Ҳамчун ҷойи баргузоркунии намоишгоҳ Фурӯшгоҳи марказӣ «ЦУМ» (2-юм ошёна) интихоб шуд ва ин тасодуфӣ нест.

Ҷазо

«ЦУМ» - яке аз калонтарин қорхонаҳои савдои ҷаҳона дар пойтахт мебошад, ки дар маркази шаҳри Душанбе ҷойгир шудааст, дар назди майдони Сомонӣ, боғи Рӯдакӣ ва театри драмавии русӣ ба номи Вл. Маяковский. «ЦУМ» дар ҳақиқат мисли варақаи боздиди Душанбе, мағозаи дӯстдоштаи душанбегӣҳо ва меҳмонони пойтахт мебошад!

Солҳо мегузаранд, даҳсолаҳо мегузаранд ва маъӯзаҳо нест мешаванд, марказҳои фурӯши нав пайдо мешаванд, аммо ЦУМ доимист. Зоҳиран тағйир наёфта, ЦУМ доимо ба пеш

Инсталлятсия «Фаранҷӣ», «Якуми май», «Дастархон»

меравад, тағйир ва инкишоф меёбад, ва ҳангоми ин мағозаи марказии универсалии шуда дар маркази пойтахт мондааст. Сарфи назар аз махсусиятнокии ҷойгиршавӣ, ЦУМ чун пешина мағозаи халқӣ, оммавӣ буда, дар он навъҳои зиёди маҳсулотҳои воридотӣ ва албатта инчунин маҳсулотҳои ватанӣ ба фурӯш гузошта шудааст. ЦУМ - на танҳо мағозаи муосир, балки барои бисёри наслҳои душанбегӣҳо анъана мебошад!

Идеяи гузаронидани намоишгоҳ дар ЦУМ нав нест, ба ғайр аз намоишҳои дифъле аз Dolce&Gabbana, Dior, Carolina Herrera ва дигарон, то актсияҳо ва ҳаргуна намоишгоҳҳо, ҳатто майдон барои беннале.

Мисол, моҳи сентябри 2006 сол дар бинои ЦУМ-и Новосибирск, актсияи ғайриоддӣ бо номи «Полиси сифат» гузаронида шуд, ки аз тарафи агентии таблиғот «Альянс Медиа»: **Хизмат баҳри сифат!**, ташкил ва пешкаш карда шуда буд. Дар вақти актсия дар толорҳои фурӯшӣ аниматорон бо либосҳои полисонии америкой, ки бо ташкилоти агентӣ таҳия карда шуда буд, «сифати» молҳоро назорат мекарданд. Полисон молҳои бо харидорон дастрасшударо аз назар гузаронида, дар онҳо муҳри «аз тарафи полиси сифат писандида шудааст» мегузоштанд ва купонҳоро барои иштирок намудан дар бозии тақдими мукофотҳо, меоданд. (<http://sib.adme.ru/newscompanies/alyans-media-dlya-cum-novosibirsk-sluzhba-vo-imya-kachestva-2551/>)

Инсталляция «Семья», «Радуга», фото «Черный квадрат»

«Модальнокӣ» continuation...

1-уми марти 2007 сол дар ЦУМ Дуюмин биенналеи Москва расман ифтитоҳ гардида буд. Дар бинои нави универмаги пойтахт давоми як моҳ маҷмӯаи видео-арти америкоӣ таҳти унвони «Видео-санъати америкоӣ дар оғози ҳазорсолаи нав» намоиш дода мешуд. ЦУМ яке аз майдонҳои асосии ду биеннале гардид. Чойҳои қушод ва холии бинои нави мағозаи машҳур бе душворӣ имконият дод, ки асарҳои зиёда аз 30 расмони муосири ИМА чойгир кард шаванд. (<http://www.intermoda.ru/cit/old7385.html>)

Дар ҳамон чо аз 31 май то 24 июни 2007 сол намоишгоҳи меҳмони махсус Йоко Оно бо унвони «Одиссея таракана» дар Биенналеи Москва гузашт. Ин фотографияҳо ва объектҳои бузургандоза буданд, ки даҳшатҳои ҷанг ва ҷабру зулми дар асри XX шударо тасвир мекарданд. Нигоҳҳои ҳашарот дар намоишгоҳ бо навбат бо инсталлятсияҳои, ки дар бораи мавзӯҳои зиддиҷангӣ буданд, паи ҳам меомаданд, зеро хонуми Оно ҳеҷ гоҳ тарафдорӣ ҷанг набуд.

Масъалан дар яке аз толорҳо дар болори хона каскаҳои аскарӣ овозон карда шуда буд, баъзеи онҳо бо пораҳои пазл (расмҳои бурида), дар деворҳои бошад суратҳои маъруфи Берлини пас аз ҷангӣ гузошта шуда буд: зонаи ишғолшуда, «Чекпойнт Чарли» ва ғайраҳо. Дар дигар толор сето қафас гузошта шуда буд. Дар якеаш плакати «US Army wants you», ва дар он бошад тӯдаи пойафзолҳои аскарон тасвир карда шуда буд, дар дигараш таҳти шиори машҳури Оно-Леннон «War is over», китобҳо тӯдашуда партофтагӣ, сеюмаш холӣ, дар он сурати оромкунанда, беодам. Намоишгоҳи санъати муосирро бе ҳамкорӣ

70 расмон асархояшонро пешкаш менамуданд, ки арзиши асарҳои онҳо аз 200 то 5000 евро буд. Ин ҳам намунаҳо аз силсила асарҳои ситораҳои арт саҳнаи русӣ, ва асарҳои расмонҳои ҳозираи ҷавон буданд. Дар байни иштирокчиён - АЕС+Ф, Олег Кулик, Таисия Короткова, Дмитрий Теселкин,

Видеои Сурайё Тўйчиева

Александр Пономарев, Александр Сигутин, Ольга Чернишева, Гоша Острецов, Пол Стейнис, Ольга Солдатова, Алина Гуткина, Гурӯҳи ПГ ва ғайраҳо буданд.

Дар лоиҳаи махсуси «Спутник Арт Live!» асарҳои расмон дар назди тамошобинон эҷод мешуданд. Ҳар як арт объект, ки дар девори ин лоиҳа пешкаш шуда буд, дуруттараш нусхаи рақамии он, дар назди одамон хеле бо ҳунари баланд чоп карда шуда, ба расмият дароварда, қайди муаллифаш гузошта мешуд. Иштирокчиёни лоиҳа на танҳо расмон, балки арт-муассисаҳо низ буданд – музейҳо ва марказҳои санъати муосир, ки барномаи майдонҳои худро дар стендҳои худ муаррифи менамуданд ва ҳам дар хизматрасонии Амалии «Спутник Арт Афиша». (<http://www.trendymen.ru/weekend/afisha/44579/>)

Ҷамшед Холиқов Ҷамоҳангсози лоиҳаҳои намоишӣ

Иштирокчиёни намоишгоҳ:

Вера Карнаухова, Умеда Кутфидинова, Мукарама Ҷўраева, Наргиси Хуршед, Алексей Румянцев, Сулаймон ва Озар Шарифӣ, Рошанак Остод, Мурод Шарипов, Сурайё Тўйчиева, Убайдуллоев Абдулло, Ғайрат Усмонов.

Ташкилкунандагони намоишгоҳ:

Менечери лоиҳа Фарух Кузиев – Маркази Фарҳангии «Бактрия»

Куратори намоишгоҳ Ҷамшед Холиқов – Маркази Фарҳангии «Бактрия»

Ҷамоҳангсози лоиҳа аз тарафи Раёсати Швейтсария доир ба Ҷамкорӣ ва Рушд дар ҶТ - Муаттархон Баширова
Ҷамоҳангсози лоиҳа аз тарафи ЮНИФЕМ – Наргис Азизова

Эҷодиёти Алексей Румянсева «Тай Кунг Фу»

бо тамошобин тасаввур кардан душвор аст. Дар намоишгоҳи «Одиссея ҳашарот» тамошобин метавонист, ки на танҳо бо зону гардад, балки дар харитаи ҷаҳон шахсан пайи «Imagine Peace» гузорад. (<http://www.gif.ru/rus/afisha/roach-odyssey/>; http://darknsk.com/forum/topic_3280.html)

Дигар мисоли равшани истифода шудани ЦУМ ҳамчун фазои намоишгоҳӣ, ярмаркаи соли нави санъати муосир «Спутник АРТ ЦУМ» гардид, ки ҳамчун бо фонди Спутник Арт ва ЦУМ Art Foundation ташкил карда шуда буд. Зиёда аз

Синопис кори намоишгоҳи «Модальнокӣ»

Рошанак Остад «Бе ном» (силсила суратҳо)
Анъанаҳои тасвирҳои хеле зебои ривоятҳои рангину пурчило ва бофтаниҳову ороишҳои занон пур мекунад. Ва онҳо набоянд дар маҳбасонаҳо бошанд. Занҳо бояд худро озод ҳис кунанд – озод, то ки аз ҷаҳорҷӯбаи система берун оянд ва худро аз гузашта озод намоянд. Занҳо санги қимматбаҳо намебошанд, онҳо танҳо мавҷудиятҳои ороишии барои зебодани ҳаёт, нестанд.

Сулаймон ва Озар Шарифӣ «Асрори гумшуда» (Коллаж, графикаи компютерӣ) Асари мазкур дар асоси шоҳасари Леонардо да Винчи «Мона Лиза» тайёр карда шудааст. Муаллифон сюжети расмро аз нав такрор намекунад, дар бораи он гуфта шуда буд ва гуфта мешавад, навишта шуда буд ва бисёрҳо бор суруд Хонда шуда буд. Муаллифон мехоҳанд диққатҳоро ба заминаи расм, ки дар он манзараи аслии тасвир шудааст, ҷалб кунанд. Яъне асос барои Ҷокондаи оянда, дар он ҷо бояд дарахтони зебо қадқади роҳе, ки ба қасри пуршукӯҳи Ҳайёт мебарад, пайдо шаванд. Вале дар ин даъфа оянда бо ресмонҳои либосовезонкунӣ маҳкам шудааст, ва ҳозира бошад бо таваллудшавиҳо безобита шудааст...

Ғайрат Усмонов «Дар» (фото-диптих) Дар ҷамъияти муосир зери фишори дин, зан аксар вақт дар хона мешинад. Девоҳро торафт баландтар мешавад ва дарҳо бошанд бақувваттар. Вақте мерасад, ки девоҳро ба баландиҳо мерасанд, ва дар назди дар ҷарӣ пайдо мешавад ва зан наредонад, ки худро кучо кунад. Ӯ ди-

мекунад, ки пас аз ба шавҳар баромадан онҳо аз волидайн озод шуда, бо зиндагии пур аз ишқу муҳаббат ҳаёт ба сар мебаранд. Ҳаёт мисли тӯйи худашон зебо мегузарад. Аммо аксар вақт орзуҳои арӯси ҷавон духтарро ба қафас ё ба палкони меоранд, ки ӯ аз онҷо нигоҳ карда меистад, ки ҷӣ тавр духтарақони дигари ҳаёлпараст бо ҳамин роҳ мераванд.

Ҷамшед Холиқов «Квадрати сиёҳ» (фото) Ин композитсияи девори безебу лекин ранга, ки тирезачаи хурди чоркунҷа дорад, ки аз он манзараи зебову лекин беранг дида мешавад. Композитсияи дунёи занро хурд ва бо девоҳҳои танг нишон медиҳад ва ҳамаи он чизҳое, ки дар берун ҳафт пурчило ва ҷолиб менамад. Аммо ба зан ҳеҷ коре наредонад, ғайр аз давом додани ин «ҷомашӯйие», ки давомнокиаш тамоми умр аст.

Ҷамшед Холиқов «Нафас» (видео) Ҷӣ тавре ки маълум аст рақси анъанавӣ, ё рақси медиативии самоӣ, феномени паҳншуда мебошад, ки дар худ рақсҳои зиёди қадимаи фарҳангҳои гуногунро дорад: рақсҳои хеле қадима, рақсҳои Юнони Қадим, Балкан, Македония, рақсҳои халқҳои Шарқ.

Рақси халқӣ ва анъанавиро фарқ кардан бояд.

Дуюмаш ҳамавақт маънии парастии ӯ ибодат боз дар худ мафҳуми олиро дорост, мисли саъю кӯшиш барои тамос гирифтани бо қайри дили Худ, ба саволҳои «Ман кӣ? Барои ҷӣ ба ин ҷо омадам?...» Рақси тоҷикӣ таърихи қадимаро дорад ва сарчашмаи худро аз ибодатҳои қадимаи расму русуми ориёӣ ба қувваҳои табиат, худоҳои қадима, мегирад. Чунин рақс дар худ маънии чуқури озодаи аз ҳақиқати гирду атроф дилмондагиро дар худ дорад. Рақсҳои имрӯза мафҳумҳои муқаддасро надорад, аммо барои бисёри занҳо, рақс – ин воятаи ягонаест, барои худро аз ноқомии рӯзгор ва зулми анъанаҳои қадима озод ҳис намунад мебошад.

Вера Карнаухова, Умеда Кутфудинова «Оила» (инсталлятсия) Ҳар кас оиларо ба таври худ мефаҳмад. Як нафар оиларо бо хона тасаввур мекунад, дигаре бо автомашинаи оилавӣ. Шиппақҳои оддӣ - таҷассумкунандаи оила, ҳузури хонагӣ, гармӣ ва беҳбудӣ мебошанд. Се шиппаки андозааш бо қадӣ одам баробар – рамзи оилаи пурра мебошад.

Вера Карнаухова «Баробарии фарҳангҳо» (инсталлятсия, коллаж) Имрӯз фарҳангҳои гуногун ба ҷамъиятҳои стереотипӣ ва амсилаҳои ҷомеавӣ эҷодшуда, ки дар онҳо нақши муҳимро мардҳо мебозанд, пайванд кардан мехоҳанд. «Баробарии фарҳангҳо» - ин манифести баробарии гендерӣ мебошад, ки бояд дар ҳама намуд ҷамъиятҳои новобаста аз дин ва сатҳи инкишофи ҷамъиятӣ ва маориф, мавҷуд дошта бошад. Баробархуқуқӣ бояд ҷузъи асосии ҷомеаи муосир бошад.

Вера Карнаухова, Умеда Кутфудинова «Модар маро барои муҳаббат офаридааст» (гобелен) Ҳар як зан барои муҳаббат таваллуд шудааст, барои он ки сазовори ишқ бошад. Ишқ барои ҳар зан, мисли барнома то охири ҳаёт гузашта шудааст, ҳамчун заряди махсус. Ҳар як зан каме фаришта мебошад, зеро бо худ ишқ ва сулҳро меорад. Ҳамчун ҳамаи фариштаҳо зан мехоҳад озод бошад ва ба осмону баландиҳои кӯҳҳо парвоз кунад. Аммо ноқомии ҳаёт, қору вазниниҳои зиндагӣ, ӯро мебарданд.

Инсталлятсия «Баробарии Фарҳангҳо»

гар наметавонад аз дунёе, ки ӯро ҳабс кардааст, барояд.

Ғайрат Усмонов «Рақси оташ» Чанд карата дар воятаҳои ахбори омма масъалаи худсӯзии занон бардошта шуда буд. Ба чунин қор, бечораҳоро худсарӣ ва беадолатии соҳибхонаҳо, ки он ҷо духтарони ҷавон тамоман ёш меафтанд, маҷбур мекард. Ба зан як лаҳзае аст, ки ӯ пурра озод мешавад, зебо ва хиромон мешавад. Танҳо як ҳолат ҳаст, ки ӯ метавонад зебо ва ҳамон замони рӯи танқид намонад – ин рақс мебошад. Пас бигзор, ки ин рақси оташ бошад, балки на рақоса дар оташ.

Ҷамшед Холиқов «Хушомадед ба биҳишти рӯи замин» (фото силсила) Дар шарқ бо ақди никоҳ нақшаву орзуҳои беҳтарин вобаста карда мешаванд. Духтарон орзу

Сурайё Тӯйчиева «Санъати занона» (видео)

«Нисбат ба мардони хунарманд, теъдоди зан-рассом дар Тоҷикистон камтар мебошад. Чунин вазъ дар санъати муосир айён ифода меёбад. Аммо чун пешина, зан рӯҳи замон мемонад, новобаста аз он ки симои ӯро мард эҷод мекунад ё ӯ худаш худро, идеяҳо ва ҳадафҳои худро муаррифӣ мекунад. Ӯ мавзӯҳои бисёре дорад, ки мардон бо он мавзӯҳо кор намекунад. Мард аксар вақт истеъдоди занро эътироф мекунад, махсусан истеъдоди ҳис намудани ранг ва зебогии чузъхоро. Аммо имрӯз ӯ дигар вазифахоро ба худ мегузорад, баҳри он ки аз маҳдудиятҳои анъанавии таҳкимёфта барояд. Ва шумо дар асарҳои онҳо, ғояҳо, шучоату далерии бештарро пайдо мекунед». (Тӯйчиева Сурайё – рассоми мустақил, куратор)

«Санъати занона» тамошобинро ба фазои дигар меба-

Гобелен «Модар маро барои муҳаббат офаридааст»

рорад, материалӣ шуда, дар экран дар симои духтари ҷавон зоҳир мегардад, ки рӯяшро ороиш медиҳад. Ҳамин тавр, ӯ гӯё мегӯяд, ки рӯзи нав орзухуво ҳадафҳои навро меорад» Муҳарама Комилова – рӯзноманигори мустақил)

Муҳарам Ҷӯраева, Наргиси Хуршед «Беҳбудии гумшуда» (инсталлятсия) Дар шарқ дастархони анъанавӣ ҳамавақт рамзи беҳбудиро дошт. Новобаста аз он ки оила бой аст камбағал, дастархон бояд ҳамавақт пур бошад, то ки беҳбудии оила инъикос ёбад. Дар инсталлятсия дастархон «беҳбудии гумшудаи» оилаи нопурра, оилае, ки осебдидааст, нишон медиҳад.

Муҳарам Ҷӯраева. «Рангинкамони ман» (техникаи ҳаҷвӣ) Ҷаҳони ботинии зан хеле зебост. Вай бо тамоми рангҳо ҷило шудааст. Барои ҳамин занҳо зебоиро мепарастанду зебоиро қадр мекунад. Онҳо хоҳиши зебоиро ба ҷаҳон додан доранду мехоҳанд онро беҳтар гардонанд. Аммо барои бештари занон дунё мисли чоркучаи сиёҳи пур аз танҳои ва ғам мегардад. Зани хушқадуқомат ва зебо дар асари «Рангинкамони ман» дар назди чоркучаи сиёҳ, хеле фоҷианок менамояд.

Мурод Шарипов «Иштибоҳ» (видео) Ин асар ба проблемаи хеле воқеии Тоҷикистони муосир – проблемаи муҳожирати меҳнатӣ бахшида шудааст. Ҷавонон бо мақсади пул кор кардан барои зиндагии хуб, барои харидани мошин, гузаронидани тӯй - манзил, оила ва наздикони худро тарк намуда, ба муҳожират мераванд ва дар он ҷо нобуд мешаванд. Барои бисёри ҳамватанони мо

ин иштибоҳ на танҳо фоҷианок мешавад, балки ҳатто охири он дар ҳаёт мегардад.

Алексей Румянцев «Тадж кунг фу» (Чопи рақами (дигитолӣ)) 20 сол пеш, ҷавонон варзишҳои шарқиро аз рӯи суратҳои чопшуда меомӯхтанд, ки дар ин суратҳо ҳар гуна услуху ва техникаҳои карате, дзюдо ва ғайра буданд. Аммо имрӯз ба онҳо тамоман дигар чиз лозим мебошад. Барои онҳо дигар чизҳо муҳим шудаанд. Кӯшиш мекунанд, ки ҳар чӣ зудтар таъмир ва сохтмонро омӯзанд, асбобҳои сохтмониро аз худ кунанд. Ин расми дарсӣ проблемаҳои душворро – проблемаҳои муҳожирати меҳнатиро, ки падарон, шавҳарон ва бародарон аз оила ҷудо карда, занҳо, кӯдакон ва пирионсолонро танҳо мемонад, нишон медиҳад.

Алексей Румянцев «Зан дар фаранҷӣ» (инсталлятсия) Ин зани оддӣ тоҷик мебошад, ки мехоҳад ба анъанаҳои худро диҳад, аммо таъсири бартараф нашлавандаи фаранҷӣ дигар дар он масъала айён мешавад, ки фаранҷаи ӯ аз симоҳои гламури бофта шудааст.

Алексей Румянцев «Якуми май» (инсталлятсия)

Ҷар Якуми май, мо кӯдакони советӣ ба гашти меҳнаткашон мерафта, мо пуфакҳо ва байрақчаҳои рангинро гирифта мегаштем. Лекин навраси ҳозира фарқ мекунад, ӯ пакетҳои рангинро фурӯхта, бояд пул кор кунад.

Сулаймон ва Озар Шарифӣ. Композитсия аз силсилаи плакатҳои «Занон роҳбарон» ва хаймаҳо. (графикаи компютерӣ, чопи рақамӣ) Ҷар сол, ҳар моҳ, ҳар рӯз офатҳои табиӣ мешаванд, ки ба марги одамон ва хисоротҳои мерасонад. Ҷомеа ба офатҳои табиӣ бояд тайёр бошад. Одамон бояд омӯзанд, ки чӣ

тавр дар вақти заминларза, обхезӣ, сел, сӯхтор ва ғайраҳо, худро рафтор намояд. Чӣ тавре ки маълум аст, оила ҷузъи ҷомеа мебошад ва нақши зан дар оила калон аст. Аммо дар шароити мо авторитети зан онқадар баланд нест, дар кишлоқҳо бошад тамоман паст аст. Ба ӯ гуфтан лозим аст, ки ӯ бояд дар ин муҳориба пешрафт шавад, ва ба мардон фаҳмонидан даркор, ки ин дуруст аст, зеро зан бештар ва аксар вақт доимо дар хона бо кӯдакон мебошад.

Вера Карнаухова, Умеда Кутфидинова «Рассом бояд ҳама чизро тавонад» (видео)

Ҷар даъфа пеш аз намоишгоҳи навбатӣ рассом бо душворииҳои гуногун дучор мешавад: то тарс пайдо мекунад, ки корро дар вақташ анҷом дода наметавонад, то дар бораи ризқу-рӯзи фикр кардан лозим, чӣ тавр баъд аз шаби беҳобӣ аз по наафтада, дар рӯзи оянда хушёр гаштан.

Дар натиҷа ӯ машинаи универсалӣ мешавад, як навъ «комбайни ошхонагӣ» бо имкониятҳои бисёр. Бо як сухан гуфтан мумкин аст, ки ӯ бояд тадқиқиотчӣ, эҷодкор ва устои ҳамакора бошад.

Абдулло Убайдуллоев. «Илтиҷо» (ҳайкалчаи хурд)
Ҷамшед Холиқов. «М/З» (фото)

Ин инъикоси ҳаҷвии симои мард ва зан дар маънидодкунӣ дар ҳоҷатхонаи ҷамъиятӣ. Хеле аҷоиб, ки чӣ тавр дар доираи як аломат (ҳарф) ҳам матн ва ҳам тасвирот якҷоя шудаанд.

«Комиссар»-и бе яроқи Александр Асколдов

Бисёреҳо Александр Асколдовро “муаллифи як филм” меноманд ва ин суханҳо маъное ҳам доранд, зеро ин коргардони дар воқеъ бузург дар давоми ҳаёти худ танҳо як филмро ба навор гирифтааст - “Комиссар”. Барои он не ки ба ғайр аз ин дигар филмҳоро ба навор гирифта натавонистааст, барои он не ки баъд аз ин филм ӯ дар Иттиҳоди Советӣ коргардони пазиранда шуд. Балки танҳо барои он ки ӯ филми бехтаринро ба навор гирифт, шояд аз ҳама филми бехтарин дар ҳаёташ, ки ба миллионҳо одамон асар кард. Филме, ки дар он нубуғии ӯ аён шуд. Филме, ки ҷавҳари эҷодиёти ӯ шуд, таҷрибаи ҳаёташ, эҳсоси ӯ ҷаҳонро ва нигоҳи ӯ ба нақши рассом дар ин дунё мебошад.

Гояи асосиро барои сюжети филм, муаллиф аз повести Василий Гроссман “Дар шаҳри Бердичев” гирифтааст ва истеъдоди санъатии худро дар он аён кардааст. Ӯ дар асоси повест, ки дар бораи қаҳрамониву ӯҳдадорӣ буд, барои филми тамоман патсифистӣ сценария таҳия намуд ва шояд филми аз ҳама бехтарини зиддичангӣ ва инсондӯстона дар тамоми таърихи синамотография эҷод намуда тавонист. Ӯ дар ҷои аввал милтиқ, тӯп ва аспҳоро неву балки одамони оддиро мондааст. Онҳо дар байни ҷанг мондаанд, ҷанги дилгир, ғораткунанда, бемаънӣ. Дар ин ҷо дар назди тамошобин расмҳои баъди ҷангии дунё намоян мегардад, ки бо одамон вайрон карда шудааст ва аз онҳо тоза шудааст, ҷаҳонро баъд аз “ҷанги охири” нишон медиҳад.

Дар ин шаҳре, ки дар қадом як қисмати Украина ҷойгир мебошад, бо полки ҷарбӣ комиссар – Клавдия Вавилова меояд, зани қавиירוа ва ҷиддӣ, ҳамон тавре ки ҳар як комиссар дар ҷанги граждани мешавад. Ӯ ҳомилдор аст, вале аз зӯри муҳорибаҳо бераҳм шуда, дар вақташ модаршавиашро эҳсос карда наметавонад ва худро ҳамчун модар ҳис карда наметавонад. Ҳукумати маҳаллӣ ӯро барои муваққатан зистан ба хонаи устои тунукасос Ефим Магазаник таъин мекунад – марди доно, дар нигоҳи аввал марди одди менамояд, ки метавонад дар танафусҳои байни кори вазинаш, лаҳзае барои дар бораи шаҳраш ва “халқи интиҳобшуда” фикр кунад; ва дар бораи зани худ Мария – модари серфарзанде, ки дар талотуми бадбахтиҳо, оворагиҳо ва маҳрумиятҳо, тавонистааст, ки хусусияти асосиро барои занон – яъне муҳаббат ба фарзандон ва шавҳар, ва раҳмдилоро гум накунад. Бо ҳам онҳо симои оилаи хуби насрониро, “оилаи покро” бунёд кардаанд. Дар ин хонадон комиссар писари худро ба ҳаёт меофарад ва маҳз дар ин ҷо табaddулотиҳои аҷоиб оғоз

мешаванд, метамарфозаи зан-аскар, ки ҳар рӯз, ҳаёти дигаронро нобуд мегардонад, ба зан-модар, ки ҳаёт, муҳаббат медиҳад, тайёр аст, ки ҳар маврид ҷони худро баҳри муҳофизати фарзандаш фидо кунад. Шинели офитсерӣ ва мӯзаҳоро яктараф гузошта, куртаи сафеди зағирро бо шиппақҳо, ки ба ӯ Ефим медиҳад, мепӯшад. Клавдия бо вази-фаи модарии худ роҳат бурда, дар ҳолати хатари доимие, ки таъғиротҳои ҷанг таъкид мекард, ба ӯ ҳеч халале намерасониданд. Ӯ ҳангоми сайру гаштҳо дар кӯчаҳои шаҳрак мисли Ефим шодӣна қадам зада, умед мекунад, ки пас аз ҷанг дар ин ҷо трамвайҳо мегарданд.

Аммо ҷанг ҳоло тамом нашудааст ва ин оромӣ бо ҳучуми ҷавобии Сафедон парешон мешавад. Аскарони Сурх шаҳрро аз даст медиҳанд. Ба Клавдия вақти интиҳоб кардан меояд, ё бояд бо тифлаш дар таҳона пинҳон шуда истад, ё он ки бо тапонча дар даст кӯшиш намояд, ки ҳолатро тағйир диҳад, ба ҳимояи ҳам ин оилаи бадбахти яҳудӣ ва ҳам тифли худ, ки шояд ҳеч гоҳ модарашро пас аз ин намебинад, бархезад...

Порча аз филми «Комиссар» (Нонна Мардюкова)

Ин филм ҷун пештара воқеӣ мондааст, барои он ки аз аввал ҳам аз рӯи намудаш навоар ва ҳам аз рӯи мазмунаш хеле самимӣ буд. Баъзе саҳнаҳои ҷунон бо санъат ба навор гирифташудааст, ки дар воқеъ ба видео-арт монандӣ дорад. Мисол, тасвири маргро, муаллиф бо подаи аспони зинкардашудае, ки дар дашти пур аз ҷангу дуд, бе аспсаворон медавад, нишон додааст. Аспон қатор истода об менӯшанд, вале дар

зинҳои онҳо ҳеч кас нест. Ин навор якбора ҳам тарс ва ҳам ғамро меорад. Дар ҳол фаҳмо мешавад, ки ҳамаи ҷанговарон мурдаанд, ва ҳатто захму хунрезиро тасвир кардан ҳам лозим намеояд. Ин филм, мисли расми бо нубуғ сюжетнокиро дар ҷои дуҷум мегузорад ва мисли романи бо нубуғ нотамом мемонад.

Тақдирӣ ҳам филм ва ҳам коргардони ҳамин филм ғамангез мебошад. “Комиссар”, ки соли 1967 ба навор гирифта шуда буд, то соли 1988 нофаҳмо ва қабул нагардида монд. Ин филм дар хорича мукофотҳои зиёди синамоиро ноил гардид, ҳамчун филми сол, ҳамчун филми инсонпарвар. Аз тарфи синамо танқидчиёни машхур ва филмсозон, ин филм ҳамчун шоҳасри синамой эътироф гардид. Барои нақшофаридан дар он, Нона Мардюкова ба қатори 20 актрисаҳои бехтарини асри XX ба рӯйхат гирифта шуда буд. Аммо дар ватанаш бошад, соҳиби ягон мукофоте нашуд. Хеле кам дар кино ва телевизион нишон медоданд. Муаллифи ин асар бошад Александр Асколдов, тӯли 20 сол филмашро ҳимоя намуда, ҳамон хел монд – “коргардони як филм” – унвоне, ки ба ӯ мисли тақдир шуд.

Дар репертуари моҳи апрел филмҳо зиёданд, ки дар онҳо нақшиҳои асосиро занҳо мебозанд – ин ҳам “Шоҳзода” (коргардон Стивен Фриэрз), ки хизматгорони вафодору дӯстдоштаи ӯро, дунёи медиявӣ